

тальний майданчик. Щорічно проводяться спортивні змагання між вихованцями ВТК та учнями ПТУ м. Павлограда.

На території Донецької області знаходяться Маріупольська ВТК та Макіївське ПТУ реабілітації ім. А.С.Макаренка, які плідно співпрацюють з відповідними міськрайцентрами ССМ. Гірницьким райцентром ССМ м. Макіївки проводилась просвітницько-корекційна та реабілітаційна робота серед 130 вихованців Макіївського ПТУ реабілітації ім. А.С.Макаренка. За 1997 рік було проведено 25 зустрічей з учнями 7-9 класів за темами: «Соціально-психологічна реабілітація особистості і підлітків, що скоїли правопорушення», «Міжособистісне спілкування та взаємини з підлітками та дорослими» тощо.

Тому необхідними умовами цілісної системи впливу дозвільних заходів на засуджених із метою формування їх готовності до соціально-нормативної самокерованої поведінки в умовах вільного життя у суспільстві наведені приклади дають можливість уважати:

– створення в установах виконання покарань культурно-виховуючого оточення, включаючи культуру взаємостосунків між пенітенціарним персоналом і засудженими, естетизацію побуту, праці тощо (відомо, зокрема, яку важливу роль відводив естетичним компонентам виховного середовища А.С.Макаренко);

– естетичну освіту засуджених, цілеспрямоване формування у них знань у різних галузях культури, стійкого інтересу до інформації такого роду;

– розвиток потреб, здібностей до різноманітних видів самостійної художньої творчості, залучення засуджених до колективної творчої діяльності, зміст і результати якої поєднують соціальну та індивідуально-особистісну значущість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Макаренко А.С. Твори. В 7-ми т. – Т.5. – К., 1954.
2. Макаренко А.С. Твори. В 7-ми т. – Т.7. – К., 1955.
3. Макаренко А.С. Пед. соч.: В 8-ми т. – Т.1. – М., 1983.
4. Ярмаченко М.Д. Сутність педагогічної спадщини А.С.Макаренка: До 100-річчя з дня народження. – К., 1988.

УДК 37.03.(092)

АКТУАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ А. МАКАРЕНКА ПРО МАЖОРНИЙ ПОЧУТТЄВО-ЕМОЦІЙНИЙ ФОН КОЛЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РЕАЛІЯХ ШКОЛИ “ЧАРІВНИЙ СВІТ”З

**Лещенко А.В.,
Лещенко М.П.
(Київ)**

На досвіді школи „Чарівний світ” розглядаються педагогічні стратегії, роботи з різними групами учнів, на засадах позитивного емоційного фону.

Ключові слова: учні, мажорне середовище діяльності, педагогічні стратегії, творча обдарованість, емоційний фон.

На опыте школы «Чаривный свет» рассматриваются педагогические стратегии работы с разными группами учеников, предполагающие наличие положительного эмоционального фона.

Ключевые слова: ученики, мажорная среда деятельности, педагогические стратегии, творческая одарённость, эмоциональный фон.

According to the experience of “Charivny svit” school the pedagogical strategies of work with different groups of children are analyzed. These strategies are supposed to have the positive emotional atmosphere in teaching.

Key words: pupils, “major” sphere of activity, pedagogical strategies, creative gift, emotional atmosphere

Досвід школи “Чарівний світ” (м. Полтава) підтверджує концепцію А.Макаренка про важливість створення мажорного позитивного середовища діяльності учнівського колективу. В цьому аспекті особливого значення набуває диференціація педагогічних стратегій роботи з різними групами учнів.

Результати проведеного педагогіко-антропологічного аналізу свідчать, що учні по-різному залучаються до пізнавальної діяльності в школі “Чарівний світ”. Спільним є те, що кожен з них не був обділений увагою, сердечним теплом, шанобливим ставленням до людської гідності й неповторності.

Відзначимо легке входження в країну знань дітей, з якими працювали у школі, починаючи з дошкільного віку. Ці діти спокійні, врівноважені, відкриті; вони ніколи не знали і не уявляли іншої школи, крім тієї, де їх люблять і кожного ранку з нетерпінням чекають, де кожен день наповнений неповторними барвами життєстверджувального світовідчуття. Як контрастували з ними ті учні, що приходили у школу з зацькованими очима, нервовими стресами, неврозами, жахливими характеристиками-присудами. Це були діти, які не хотіли вчитися, які не вірили ні в себе, ні учителям, а тому боялися щось запитати, аби не наразитися на грубий окрик, осаджування. Їм треба було повернути почуття власної гідності і радість пізнання навколишнього світу. Завдання дуже складне, непросте. З повною підставою повторювала Анна Ахматова: “Добро робити дуже важко; зло робити просто, а добро дуже важко” [2, 44].

Усіх дітей, що навчаються в школі “Чарівний світ”, намагаються зігріти любов’ю, вірою в майбутнє і зробити для них теперішнє радісним і щасливим, позбавленим страхів і стресів.

На основі багаторічного досвіду (1991-2007 роки) було розроблено класифікацію педагогічних стратегій, які варто застосовувати до навчання і виховання різних за своїми індивідуальними особливостями дітей, яких можна умовно поділити на шість груп.

До першої належать ті, що хочуть вчитися, для яких навчання — улюблена справа незалежно від того, який предмет вивчають. Педагогічна стра-

тегія роботи з учнями цієї групи ґрунтується на таких елементах: визнанні і позитивному оцінюванні вчителем високого академічного потенціалу цих учнів; створенні сприятливих умов для успішної навчальної діяльності, що передбачає забезпечення відповідними підручниками, посібниками з достатнім різноманіттям навчальних завдань; уважному ставленні до результатів навчальної діяльності і відповідному їх оцінюванні; навчанні школярів демонструвати перед іншими учнями результати своєї навчальної діяльності в оригінальній і цікавій формі (звіт, розповідь, доповідь, саморобна книжка, гра, схема, малюнок, фотомонтаж, відеофільм тощо); спрямуванні учнів на подальше поглиблене засвоєння навчального матеріалу в позашкільний час; якомога ранішому залученні учнів до елементів наукової діяльності (підготовка реферативних повідомлень, рефератів, проведення досліджень) [2, 45-46].

До другої групи належать учні, які дуже гарно і залюбки навчаються з окремих предметів, а от вивчення інших дисциплін становить для них певні труднощі. Педагогічна стратегія у цих випадках ґрунтується на таких особливих елементах: визначенні і позитивному оцінюванні вчителем успіхів учнів у процесі занять тими дисциплінами, до яких вони мають схильність; реалізації інтегрованого підходу до навчання шляхом поступового введення до змісту “легких” предметів елементів навчальних завдань із “складних” дисциплін і створенні таким чином ситуації успіху і відчуття задоволення від вивчення “складного” матеріалу; терпеливому і заохочувальному ставленні вчителя до процесу учіння школярем “складного” навчального матеріалу; роз’ясненні батькам про особливості сприймання різнопланового навчального матеріалу дітьми, акцентуванні на сильних моментах і успіхах у навчальній діяльності цих учнів [2, 46-47].

Третю групу складають творчо обдаровані учні. Педагогічна стратегія при навчанні таких учнів спрямована на створення навчально-пізнавальної реальності з елементами фантастики, щоб забезпечити їм сприятливі умови для реалізації нестандартних, оригінальних підходів у ході вивчення різних дисциплін. Специфіка педагогічного впливу проявляється ще й у тому, що учнів за фантазування й мріяння ніколи не картають. Учителі намагаються спрямувати цю фантастично-уявну діяльність на користь вирішенню навчальних завдань. Педагоги водночас намагаються виробити у школярів звичку до обов’язкової щоденної роботи, яка спочатку “запаковується” в принадну обгортку, а пізніше сприймається як необхідна складова повсякденного життя [2, 49].

Зауважимо, що саме роботі з творчо обдарованими учнями приділяється особлива увага в школі, а тому охарактеризуємо специфіку педагогічних стратегій детальніше. Ми поділяємо думку зарубіжних учених про те, що серед різноманітних людських обдарованостей (академічні, інтелектуальні, творчі, комунікативні, художні) творча обдарованість є найпродуктивнішою у соціальному й особистісному аспектах. Тому в центрі уваги педагогічного колективу школи є розвиток творчого потенціалу кожного учня як здатності

придумувати й реалізовувати нестандартні шляхи розв'язання різноманітних проблем (навчальних, соціальних), при цьому легко переносячи і трансформуючи набуті знання й уміння з однієї галузі в іншу. Творчо обдарований школяр із задоволенням мріє, фантазує, схильний до тривалих розповідей про вигадані події, відтворює думки й переживання в різних видах діяльності (ігровій, мистецькій тощо). Працювати з такими учнями не завжди легко й просто, бо вони часто поринають у світ фантазій і мрій, концентруються на виконанні нестандартних завдань і відверто нудьгують у процесі одноманітної, рутинної роботи. Творчо обдаровані учні схильні до дослідницької, нетрадиційної діяльності, часто сприймають навчальні завдання як нецікаві, неважливі і тому не бажають учитися, в результаті чого потрапляють у розряд погано встигаючих учнів.

Для того, щоб зробити навчальний процес привабливим для творчо обдарованих учнів, необхідно його наповнити дитячою творчістю, яка має величезну вагу для всіх без винятку школярів і оцінюється за особливими критеріями. У “Чарівному світі” навчання всіх предметів (рідна й іноземні мови, математика, природознавство, рідна і світова літератури, мистецтва) пронизані дитячою творчістю. Особливого значення такий підхід набуває в початковій школі, адже з перших днів шкільного життя необхідно сформувати в учнів упевненість у тому, що навчання – надзвичайно цікава справа, яка потребує багатьох вольових зусиль, спрямовується на реалізацію мрій, фантазій, незвичайних проєктів тощо. Таким чином, домінанта робиться на творчій діяльності, а формування технічних навичок (читання, письмо, математичні обчислення, лічба) носить підпорядкований характер.

Зазначимо, що досить часто творчо обдаровані учні дуже рухливі, енергійні, збудливі. Проте інколи вони, навпаки, неквапливі, задумливі мрійники і фантазери, які часто схильні не сприймати на віру слова дорослих, перевіряють їх істинність за допомогою уявних образів і ситуацій. Тому не дивно, що вони не завжди вчасно відгукуються на звертання вчителя, а начебто “випадають” з даного простору і часу, заглибившись у фантазування.

Творчі здібності учнів, що вчать у школі з першого класу, досягають розквіту у 8-9 класах, коли їх обдарування проєктується і фокусується на певному виді навчальної діяльності. Саме ці учні проявляють глибоке, осмислене ставлення до будь-яких начально-виховних проблем, розв'язують їх легко, оригінально й вишукано (пишуть українською, російською, англійською мовами вірші, оповідання, сценарії, фентезі й реферативні роботи, розв'язують задачі, проводять дослідження, придумують ігри тощо).

Якщо ж творчо обдарована дитина через свою проблемність у спілкуванні з дорослими була поставлена в умови, коли її намагалися “відшліфувати”, зробити такою, як усі, і це тривало кілька років, то процес її реабілітації досить довгий і складний. І не завжди вдається відновити позитивне ставлення до навчання, бо саме воно і розглядається таким учнем як засіб причетності його природних задатків. Яскравим прикладом є випадок у спілкуванні з творчо обдарованим хлопцем, який прийшов учитися до школи в

9-му класі. Він задумливо сидів за партою, розмірковуючи над чимось. “Ти про щось мрієш, фантазуєш, Андрійку?” – запитав учитель. У відповідь почув злякане: “Що ви, я ніколи не мрію і не фантазую”. Педагог, звичайно, розповів йому, що мріяти і фантазувати – прекрасна справа. І без неї ніяк не обійтися в жодній сфері професійної діяльності, проте учень дев’ятого класу недовірливо дивився на вчителя. Можна тільки здогадуватися, скільки витерпів цей хлопець за фантазування, яке тепер мало стати обов’язковим компонентом навчання. До речі, у цьому контексті згадаймо видатного хіміка Кекуле (автора формули бензолу), який розпочинав свої лекції словами: “Помріймо, джентльмени...” Андрій добре навчався і закінчив школу, проте, якби він перебував у сприятливих умовах з початкових класів, то досяг би кращих успіхів, а головне, навчання не було б йому у повинність, а стало б улюбленою справою всього життя [2, с. 49].

Четверта група – це учні, які прийшли до школи або після перенесення тяжких захворювань, або з хронічною недугою. Найголовнішим компонентом, що використовувався у педагогічній стратегії при роботі з цими учнями, було створення психоемоційного комфорту, якомога ширше використання різноманітних каналів сприймання і переробки інформації, надання школярам можливості просуватися у вивченні навчального матеріалу власними темпами [2, с. 50].

До п’ятої групи належать учні, які мали проблеми з соціалізацією в умовах, відмінних від сімейного середовища. Серед них можна виділити умовно три підгрупи: 1) діти, які не вміють обмежувати своїх бажань і діяти відповідно до вимог конкретної ситуації; 2) діти, які у зв’язку з перенесеним захворюванням і підвищеною увагою з боку дорослих звикли перебувати в атмосфері особливого ставлення до себе; 3) діти, які бояться спілкуватися з ровесниками, незнайомими дорослими, болісно сприймають зміну середовища і можуть неадекватно реагувати на різноманітні фактори зовнішнього впливу [2, с. 50].

До шостої групи належать учні, які зазнали авторитарно-реперсивного впливу впродовж тривалого світу і прийшли до “Чарівного світу” у підлітковому віці. Педагогічна стратегія при роботі зі “складними” учнями ґрунтується на нестабільних формах виховання, розроблених професором Критського університету І.Теодорополусом. Саме ці нестабільні форми соціального досвіду ведуть до радикальної зміни життя особистості. У кожній конкретній ситуації педагогічне мистецтво проявляється в діагностуванні хворобливого стану і у відшуканні оптимальних шляхів його подолання [2, с. 58].

Результати експериментальної перевірки ефективності творення позитивного поля пізнавальної діяльності в школі “Чарівний світ” підтвердили доцільність використання у педагогічній практиці стратегій тотальної позитивної мотивації навчального процесу; згладжування труднощів під час сприймання навчального матеріалу; позитивного оцінювання процесу навчання, а не тільки його результатів; уникнення оцінювання у формі оста-

точного вироку-присуду; вміння в ситуаціях очевидної навчальної неспроможності вказати на часткові успіхи учнів.

У школі “Чарівний світ” задіяно цілісну педагогічну програму, в основі якої лежить створення навчально-пізнавальної реальності з фантастичними елементами. Вона варіативна за змістом і формою й набуває ознак мовленнєвої, математичної, природничої, мистецької – в залежності від дисципліни, що вивчається. Її операційні можливості передбачають:

- подорож у світ математичних, природничих, філологічних, мистецьких, людинознавчих понять;
- одухотворення категорій, явищ, персонажів і спілкування з ними;
- переміщення вздовж осі часу і уявне перебування у віддалених у минуле епохах, спілкування з людьми, що жили в різні історичні періоди;
- переміщення у просторі і уявне перебування в географічно віддалених місцях;
- перенесення в паралельні світи (книжковий, телевізійний, інтернетний);
- спілкування з фантастичними істотами;
- безпечне експериментування з поняттями, явищами, довільний вибір вчинків, дій, що не призводять, як у реальному житті, до невиправних наслідків;
- корекція подій, що відбулися;
- повторний перебіг подій з метою зміни їх наслідків;
- творча розбудова навчально-пізнавальної реальності, що здійснюється відповідно до законів її творення [2, с. 43-44].

Навчально-пізнавальна реальність містить, поряд з дійсними, фантастичні елементи, що створюють сильне поле тяжіння, робить навчання захоплюючим і привабливим. Дітям у цій реальності комфортно, цікаво й затишно.

Педагогічна реальність характеризується пізнавально-активним полем позитивного потенціалу, що проявляється в особливій атмосфері творчого піднесення вчителя і учня, їх орієнтацію на навчання. Важливо пам’ятати, що психічна енергія кожної людини множитья від радісної, мажорної творчої праці. Саме тому навчальна праця учнів має бути мажорною, натхненною, творчою, радісною, привабливою, бо тільки в такому стані розвиваються психічні процеси і особистість переживає почуття душевного комфорту та задоволення.

Про важливість почуттів у ході дослідницько-пізнавальної діяльності яскраво висловився В. Вернадський: “Хіба можна пізнати і зрозуміти, коли спить почуття, коли не хвилюється серце, коли немає якихось дивних невольовимих широких фантазій. Кажуть: одним розумом можна все досягнути. Не вірте, не вірте! Ті, котрі говорили так, не знають, що таке розум, вони не розуміють, що хвилює і цікавить у тих роботах, які вважаються інтелектуальними працями. Мені уявляється розум і почуття тісно-претісно переплетеним клубком: одна нитка – розум, а друга – почуття, і всюди вони один з одним дотикаються” [3].

Головне завдання вчителя полягає не стільки в безпомилковому вивченні й точній передачі змісту навчального матеріалу, як у вмінні створити художній образ інформації, у вмінні “одягнути” суху інформацію в “живу одягу слова”, яскраві барви і трепетні почуття, зробити її привабливою і особистісно значущою для учнів. Отже, вчитель — це художник, композитор, режисер дитячого щастя чи відчаю.

Надзвичайно вагомим є концептуальний підхід академіка І. Зязюна до проблеми педагогічної взаємодії. “У педагогічній дії, — вказує він, — є два рівнозначні суб’єкти за змістовою сутністю — Людина і Людина. Вони мають створювати один в одного відчуття спокою, рівноваги, благополуччя, щастя. Як це зробити, знає передусім педагог. Він має навчити своїх учнів незалежно від предмета викладання. Навчити ненав’язливо, нетенденційно, мимовільно. Навчити своєю Поведінкою, своїм Статусом, своїми Знаннями, своєю Людністю, своєю Свободою, своєю Любов’ю, своїм Щастям, своїм Талантом” [4, с. 74].

Світ добрих почуттів духовної досконалості, що забезпечує щасливе і безпечне життя дітей, повинен будуватися на засадах педагогіки добротворення: школа — це світ, у якому живе дитина; дитина, незалежно від характеру, здібностей, зовнішньої привабливості, матеріального статку і соціального статусу батьків, має право не просто на життя, а на щасливе життя у школі; святий обов’язок учителя — внести живу душу у процес шкільного навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Макаренко А. Педагогическая поэма. — М., 1957.
2. Лещенко М.П. Щастя дитини — єдине дійсне щастя на землі: До проблеми педагогічної майстерності: Навчально-методичний посібник. — К., 2003. — Ч І.
3. Лещенко А., Лещенко М. Володимир Вернадський і його просвітницько-педагогічна діяльність. — К., 2003. Зязюн І. Педагогіка добра: ідеали і реалії: Науково-методичний посібник. — К., 2000.

УДК 37.036

ФОРМИ І МЕТОДИ ЗАГАЛЬНОЇ МУЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ У ПОЛТАВСЬКОМУ ІНСТИТУТІ НАРОДНОЇ ОСВІТИ (20–30 РР. ХХ СТ.)

**Т.П.Танько
(Харків)**

У даній статті розглядаються форми і методи загальної музичної підготовки педагогічних кадрів у Полтавському інституті народної освіти, особлива увага приділяється педагогічній діяльності В. М. Верховинця.

Ключові слова: музично-педагогічна підготовка, курси-семінари, перепідготовка музичних працівників, музичне мистецтво, національна культура.